

12. Shkola z pidgotovky vchyteliv (cholovicha) (1896–1944). Derzhavnyj arhiv Chernivec'koi' oblasti, 244, 60–61. Available at: <http://www.archives.gov.ua/Publicat/Guidebooks/Chernivci.pdf>

13. Pavlovych, V. (1913). Report on “Orthodox Rusyns” Activity in Bukovyna. Nova Bukovyna, 13.

14. Makovey, O. (1910). Reform of Teachers Seminary in Chernivtsi. Nasha Shkola, 2, 20–23.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Отиц О. М.
Дата надходження рукопису 23.09.2015*

Квасецька Ярина Андріївна, асистент, кафедра педагогіки та психології дошкільної освіти, Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського 2, м. Чернівці, Україна, 58012
E-mail: yarina_kvasetzka@mail.ru

УДК 378.147:78:378.22

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.51995

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ПРОЕКТУВАННЯ УРОКУ: ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

© С. М. Проворова

У статті на основі аналізу наукових джерел, дослідно-експериментальної роботи у педагогічних університетах України окреслено особливості музично-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики, з'ясовано деякі аспекти методичної підготовки студентів мистецьких, музично-педагогічних факультетів до проектування уроків музики у школі на засадах праксеологічного підходу. Доводиться: спроектовані студентами уроки музики засвідчують підвищення рівня методичної підготовленості

Ключові слова: майбутній учитель музики, методична підготовка, проектування, урок музики, праксеологічний підхід

On the basis of analysis of scientific sources, the experimental work in pedagogical universities of Ukraine there are outlined the features of music and pedagogical activity of the future music teacher. There are clarified some aspects of methodical training of art, music and pedagogical faculties students to design music lessons at school on the basis of praxeological approach. It is proved that music lessons designed by students certify growing level of students' methodical training

Keywords: future music teacher, methodical training, design, music lesson, praxeological approach

1. Вступ

Вирішення проблеми якості шкільної музичної освіти в цілому і якості уроку музики зокрема значною мірою залежить від розуміння вчителем музики потреби «олюднювати Людину» [1]. Окреслено ці потреби і в меті шкільного навчання з музики: виховання в учнів ціннісно-світоглядних орієнтацій у сфері мистецтва, високих особистісних моральних якостей талантів, природних задатків, розумових та креативних здібностей, розвиток ключових, міжпредметних і предметних компетентностей, формування потреби у творчому самовираженні та естетичному самовдосконаленні [2]. Реалізацію мети забезпечує дотримання положень особистісно-орієнтованого підходу, сутність якого полягає в організації навчання музики з урахуванням індивідуальних потреб і потенційних можливостей школяра, розвиток його музичних здібностей, творчого потенціалу, глибокої поваги до його особистості, ставлення до нього як до свідомого і відповідального суб'єкта навчально-виховної взаємодії.

2. Постановка проблеми

Важливим чинником результативності такого уроку, як показує аналіз шкільної програми, інтерв'ювань учителів музики, проведених у Сумському обласному інституті післядипломної педагогічної

освіти, Київському університеті імені Бориса Грінченка, є педагогічне проектування. Учителеві важливо вміти чітко визначати цілі музичного навчання і виховання, раціонально структурувати навчально-методичний матеріал конспекту заняття, планувати зміст і види діяльності учнів з урахуванням їх потреб та інтересів, передбачати результати навчально-виховної діяльності учнів тощо. У програмі «Мистецтво у 5–9 класах» [2] зазначається, що у 5–7 класах, важливими є різноманітні форми практичної музичної діяльності учнів, під час якої відбувається їхнє самовираження у співі, інструментальному музикуванні; у 8–9 класах серед пріоритетних видів діяльності виділяють інтерпретацію художніх творів у культурологічному контексті, виконання індивідуальних і колективних проектів. Якість, успішність, продуктивність, результативність, ефективність уроку музики забезпечує праксеологічний підхід, що сприяє зміні предметно-центрованої системи освіти на особистісно-діяльну. Актуальність означених вище цілей музичного навчання і виховання школярів увиразнює необхідність удосконалювати як музично-педагогічну діяльність учителя музики у загальноосвітньому навчальному закладі, так і методичну підготовку майбутніх учителів музики у вищих педагогічних навчальних закладах.

3. Літературний огляд

На модернізації професійної, у тому числі методичної підготовки майбутніх учителів музики на засадах інноваційного розвитку наголошується в наукових дослідженнях [3, 4]. Особливості педагогічної праксеології як методологічного знання про загальні принципи і способи раціональної і продуктивної педагогічної діяльності розкриті в роботах [5–7]. На особливостях проектування сучасного уроку акцентована увага в наукових дослідженнях [8–10].

4. Мета статті

У межах статті окреслимо сутність і особливості методичної підготовки майбутніх учителів музики до музично-педагогічної діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі, з'ясуємо деякі аспекти підготовки майбутніх учителів музики до проектування уроків музики на засадах праксеологічного підходу.

5. Методична підготовка майбутнього вчителя музики до музично-педагогічної діяльності в школі

Методична підготовка майбутнього вчителя музики включає музично-виконавські, музично-педагогічні, психолого-педагогічні, спеціальні методичні дисципліни та педагогічну практику і передбачає оволодіння студентами методами та прийомами музично-виховної роботи з учнями на уроці музичного мистецтва [3], розвиток суб'єктних характеристик педагога як основи його внутрішнього духовно-творчого саморозвитку, самовираження, самореалізації [4]. На заняттях з методики викладання музики спільно зі студентами аналізуємо особливості багатогранної музично-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики: музично-конструкторської, музично-виконавської, музично-комунікативної, музично-організаторської. Мета музично-конструкторської діяльності полягає в осмисленні способів художньо-педагогічної побудови уроку музики, конкретизації музично-педагогічних задач, змісту, методів відповідно до вікової категорії, музичних здібностей, інтересів, виконавського досвіду учнів. Музично-виконавська діяльність зосереджена на співі вокально-хорових творів, безпосередній грі на елементарних музичних інструментах, пластичному інтонуванні творів для слухання та відтворення музики тощо, музично-комунікативна – стимулює спільне (учителем і учнями) сприйняття і переживання музичного твору, створення емоційно-духовної взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу. Музично-організаторська діяльність спрямована на організацію колективної, групової та індивідуальної виконавської діяльності учнів у різних формах (хоровій, ансамблевій, індивідуальній), створення та відтворення вокальних та інструментальних музичних творів та ін.

Окреслені види музично-педагогічної діяльності учитель музики здійснює, враховуючи специфіку шкільної програми з музики, що побудована з урахуванням особистісно-орієнтованого підходу, на який ми попередньо вже акцентували увагу, а також компетентнісного, діяльнісного, інтегративного підходів. Компетентнісний підхід сприяє формуванню

ключових предметних і міжпредметних компетентностей, насамперед загальнокультурних і художньо-естетичних; діяльнісний – передбачає визначення цілей конкретного уроку, інтегративний – виражається у взаємодії різних видів мистецтв в рамках однієї освітньої галузі, а також з предметами інших освітніх галузей. Результатом музично-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики виступає висока якість організації педагогічного процесу і діяльності учнів.

Результатом методичної підготовки майбутнього вчителя музики до музично-педагогічної діяльності в школі є методична підготовленість, невід'ємним складником якої є сформованість прогностичних та проєктивних умінь. Розглянемо їх сутність більш детально.

Прогностичні вміння вчителя музики фахівці характеризують як вміння управляти педагогічним процесом, передбачати мету педагогічної діяльності, очікуваний результат. Педагогічне прогнозування ґрунтується на достовірних знаннях суті і логіки педагогічного процесу, закономірностей вікового і індивідуального музичного розвитку учнів. З-поміж прогностичних умінь учителя музики, виділимо, зокрема, вміння ставити педагогічні цілі; здійснювати відбір способів досягнення цілей і розв'язання завдань; передбачати можливі відхилення від запланованого результату; приблизно оцінювати передбачувані витрати засобів, праці і часу учасників педагогічного процесу; планувати зміст взаємодії учасників педагогічного процесу.

Проєктивні вміння забезпечують конкретизацію цілей навчання і виховання та їхню поетапну реалізацію. До проєктивних умінь учителя музики відносимо вміння конкретизувати цілі і зміст навчання та виховання у конкретних педагогічних завданнях; визначати ранжований комплекс цілей і завдань для кожного етапу педагогічного процесу; обґрунтувати способи поетапної реалізації завдань. Важливі вміння планувати зміст і види навчальної, самостійної, індивідуальної роботи з учнями, враховуючи музичні уподобання, з метою розвитку їхніх здібностей, творчих сил і здібностей; планувати систему прийомів стимулювання активності учнів; уміти співпрацювати з батьками та громадськістю.

На підставі визначених позицій методичну підготовку майбутніх учителів музики розглядаємо як професійну якість, що забезпечує оволодіння упорядкованими способами взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів і спрямована на музичне навчання й виховання школярів. Методична підготовка передбачає усвідомлення студентами ролі мистецтва в системі життєдіяльності, загальнокультурного і музичного розвитку особистості, а також вироблення у майбутніх учителів умінь застосовувати методи й організаційні форми, адекватні завданням музичного навчання учнів.

6. Результативність музично-педагогічної діяльності вчителя музики під кутом праксеологічного підходу

Проведений огляд наукових джерел дає підстави припускати, що результативність педагогічної

діяльності вчителя дослідники характеризують як досягнення педагогом (педагогами) такої якості (стану) організації спільної діяльності з вихованцями, її видів, форм, за якої забезпечується позитивна динаміка проявів ціннісно значущих якостей особистості, продуктивність їхньої спільної діяльності, що виражається у предметно-практичних досягненнях. Для аналізу результативності музично-педагогічної діяльності, доводять фахівці, доцільно застосовувати праксеологічний підхід, що ґрунтується на таких принципах праксеології: якість, успішність, продуктивність, результативність, ефективність. Ці принципи фундаментально описано в роботі Т. Котарбинського «Трактат про гарну працю» [5], а також у дослідженні О. Любогор [6], підручнику І. Колесникової, О. Титової «Педагогічна праксеологія» [7]. Зокрема, І. Колесникова, О. Титова [7] наголошують на відмінних ознаках праксеологічного підходу: людська діяльність розглядається під кутом зору оптимальності її здійснення; мета реалізації праксеологічного підходу – обґрунтування норм ефективної діяльності, її доцільності; завдання реалізації праксеологічного підходу – аналітичний опис, характеристика і класифікація шляхів удосконалення діяльності.

7. Застосування положень праксеологічного підходу до проектування уроку музики

Окреслимо застосування положень праксеологічного підходу до проектування уроку музики. На заняттях з методики викладання музики серед низки загальнодидактичних вимог до уроку музики, що забезпечують ефективну навчально-пізнавальну діяльність учнів, виділяємо також чітке цілевизначення, чіткість структурних етапів уроку, раціональний вибір форм, методів, прийомів і засобів. Аналізуючи цілепокладання, навчальну, виховну, розвивальну мету уроку музики, зупиняємося на розвивальних цілях уроку, що передбачає, зокрема, формування вмінь, як зазначає О. Савченко [8], аналізувати навчальний матеріал, порівнювати, встановлювати головне, знаходити причинно-наслідкові зв'язки, узагальнювати, доводити, діяти за аналогією; умінь працювати за зразком і вказівками вчителя; працювати з коментуванням своїх дій; самостійно пізнавати новий матеріал, спостерігати, запам'ятовувати тощо. Ураховуємо також, що навчання музичного мистецтва у загальноосвітній школі ґрунтується на принципах наступності, поєднання загальнолюдського і національного аспектів змісту освіти, інтегративності, спрямованості на поліхудожнє виховання учнів, креативності, варіативності змісту, методів, технологій, діалогічності, цілісності.

Приходимо до висновку: чіткість цілевизначення структурних елементів уроку музики, раціональне використання навчального часу значною мірою залежить від педагогічного проектування. З урахуванням характеристик дослідників специфіки сучасного уроку [9, 10] та довідниково-енциклопедичних джерел, які термін «проектування» (від лат. *projectus* – «кинутий вперед») пояснюють як «творча, інноваційна діяльність, що спрямована на створення об'єктивно і суб'єктивно нового продукту [11]» про-

понуємо таке визначення педагогічного проектування. Це конструктивна і продуктивна діяльність учителя, цілісний комплекс його дій, що забезпечують процес перебігу уроку, ефективну навчальну діяльність, прогнозування майбутніх результатів, оцінку реалізації творчих методичних задумів.

Ефективність проектування уроку музики виявляється у продуктивній взаємопов'язаній діяльності учителя й учнів. Практикологічний підхід до аналізу ефективності уроку музики орієнтує на вивчення дій, операцій, потенційних можливостей щодо підвищення ефективності уроку. Успішність і результативність виконання навчальних дій залежить і від учителя, і від когнітивної активності учнів: пасивної (мене навчають), активної (навчаю себе сам), інтраактивної (навчаю інших), інтерактивної (учусь та навчаю). Ідеться про педагогічну дію, «...цілісний образ якої включає вироблені вчителем на основі науки і практичного досвіду уявлення про дитину, про її здібності, про те, якими повинні бути: урок, знання учня, дух школи, колеги, нарешті, він сам, як учитель» [12]. Особливе значення для учнів має культура слухання музики, що значною мірою залежить від режисури емоційної педагогічної дії вчителя упродовж усього уроку, який вибудовуємо з урахуванням принципу цілісності усвідомлення музичного мистецтва.

Проектуючи урок музики, враховуємо інтегративний підхід. О. Стріхар [13] зазначає, що у музичній педагогіці в цілому і сфері професійної підготовки вчителя музики, зокрема, настав той переломний момент, коли широке застосування на уроках міжшкільних зв'язків й інтегративного підходу повинні привести до формування цілісної картини оточуючої нас дійсності. Найбільш ефективним дослідниця вважає інтеграцію трьох навчальних предметів гуманітарного циклу: музики, літератури й образотворчого мистецтва; крім того, вчитель музики, маючи додаткову спеціалізацію з художньої культури, спроможний самостійно, без залучення вчителів інших предметів реалізувати інтегративний підхід.

8. Апробація результатів дослідження

Метою формувального експерименту було визначення змін у методичній підготовленості майбутніх учителів музики під час проектування уроку музики під час педагогічної практики на засадах праксеологічного підходу.

Виявлені недоліки щодо цілеспрямованого проектування уроку, безсистемності використання методичного забезпечення, новітніх технологій спонукали збагатити курс методики викладання музики, увести спецкурс «Основи музично-педагогічної праксеології», програму педагогічної практики темами і питаннями про сучасний урок музики як урок музичного мистецтва, праксеологічний підхід, педагогічне проектування, прогностичні, проєктивні уміння, принципи проектування уроку музики, зокрема цілісності, інтегрованості, проводили під час педагогічної практики майбутні учителі музики, здійснювали за критеріями, розробленими О. Любогор: якість організації діяльності учнів (як студент володіє способами активізації і залучення учнів до діяльності, як організовує взаємо-

дію), методичного, інформаційно-технологічного забезпечення (повнота, насиченість, ефективно застосування навчально-методичного забезпечення), рівень методичної компетентності (доцільність і обґрунтованість використовуваних засобів і методів).

Експериментальна перевірка результативності уроків музики засвідчує істотні зміни в рівнях сформованості методичної підготовленості як, власне, загалом самих студентів (збільшився відсоток студентів на високому (з 5,7 % на 14,4 %) і достатньому (з 28,5 % на 43,7 %) рівнях), так і ключових предметних компетентностей учнів, що свідчить про дієвість праксеологічного підходу. Відбулися зміни у рівнях сформованості прогностичних умінь студентів (з 4,3 % на 9,4 %) на високому рівні. Учасники експерименту прагнули ставити чіткі педагогічні цілі, передбачати очікуваний результат уроку. Збільшилось кількість студентів зі змінами у проєктивних умінь (з 4,9 % на 12,1 %). Студенти уміли планувати зміст і види навчальної, самостійної, індивідуальної роботи з учнями, враховуючи їхні музичні уподобання, стимулювали активність учнів.

9. Висновки

Отже, приходимо до висновку, що проектування уроку музики з урахуванням вимог науковості, оптимальності, результативності, єдності навчання і виховання, забезпечує дієве й оптимальне використання праксеологічного підходу, традиційних та інноваційних методів, прийомів, засобів, організаційних форм музичного навчання, дозволяє створити ефективну технологічну модель уроку музики, впровадити самоделювання учнем власного процесу учіння (від «не знаю і не вмію», «частково або достатньо знаю і вмію» до «хочу поглибити знання і вміння, набуті досвіду»), створює необхідні умови для спільних навчальних дій учителя та учнів та підвищення рівня методичної підготовленості майбутнього вчителя музики.

Література

1. Зязюн, І. Філософія педагогічної наукової методології [Текст] / І. А. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія: україно-польський журнал. – 2007. – № 9. – С. 49–69.
2. Мистецтво: програма для 5–9 класів [Електронний ресурс] / за ред. Л. Масол. – Режим доступу: mon.gov.ua/content/Osvita/31.pdf
3. Ростовський, О. Я. Теорія і методика музичної освіти [Текст]: навч.-метод. пос. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
4. Растрюгіна, А. Інноваційний контекст професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта [Текст] / А. Растрюгіна // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 133. – С. 57–64.
5. Котарбинський, Т. Трактат о хорошей работе [Текст] / Т. Котарбинский; под ред. Г. Х. Попова. – М.: Экономика, 1975. – 271 с.

6. Колесникова, И. А. Педагогическая праксиология [Текст]: учеб. пос. / И. А. Колесникова, Е. В. Титова. – М.: Академия, 2005. – 256 с.

7. Любогор, О. В. Практикологический подход к анализу результативности педагогической деятельности [Текст]: автореф. дис. ...канд. пед. наук / О. В. Любогор. – Санкт-Петербург, 2011. – 26 с.

8. Савченко, О. Я. Дидактика початкової школи [Текст]: підручник / О. Я. Савченко. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.

9. Кучеренко, І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі [Текст]: монографія / І. Кучеренко. – Умань: Видавець ФОП Жовтий О. О., 2014. – 410 с.

10. Шуляр, В. І. Сучасний урок української літератури [Текст]: монографія / В. І. Шуляр. – Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2014. – 553 с.

11. Енциклопедія освіти [Текст] / гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

12. Зязюн, І. А. Екзистенціальні особливості педагогічної дії [Текст] / І. А. Зязюн // Вісник Черкаського університету. Сер.: Пед. науки. – 2012. – Вип. 1. – С. 3–6.

13. Стріхар, О. І. Розвиток особистості та формування світоглядних орієнтацій сучасної молоді засобами музичного мистецтва [Текст]: монографія / О. І. Стріхар. – Херсон: Гринь, 2014 – 304 с.

References

1. Zjazjun, I. (2007). Filozofija pedagogichnoi naukovoї metodologii'. Profesijna osvita: pedagogika i psihologija: ukrai'no-pol's'kyj zhurnal, 9, 49–69.
2. Masol, L. (Ed.). Mystectvo: programa dlja 5–9 klasiv. Available at: mon.gov.ua/content/Osvita/31.pdf
3. Rostovs'kyj, O. Ja. (2011). Teorija i metodyka muzychnoi osvity. Ternopol: Navchal'na knyga – Bogdan, 640.
4. Rastrygina, A. (2014). Innovacijnyj kontekst profesijnoi pidgotovky majbutn'ogo pedagoga-muzykanta. Naukovi zapysky. Serija: Pedagogichni nauky, 133, 57–64.
5. Kotarbinskij, T.; Popova, G. H. (Ed.) (1975). Traktat o horoshej rabote. Moscow: Jekonomika, 271.
6. Kolesnikova, I. A., Titova, E. V. (2005). Pedagogicheskaja praksiologija. Moscow: Akademija, 256.
7. Ljubogor, O. V. (2011). Praktseologicheskij podhod k analizu rezul'tativnosti pedagogicheskoi dejatel'nosti. Sankt-Peterburg, 26.
8. Savchenko, O. Ja. (1999). Dydaktyka pochatkovoї shkoly. Kyiv: Geneza, 368.
9. Kucherenko, I. (2014). Teoretychni i metodychni zasady suchasnogo uroku ukrai'ns'koi movy v osnovnij shkoli. Uman: Vydavec' FOP Zhovtyj O. O., 410.
10. Shuljar, V. I. (2014). Suchasnyj urok ukrai'ns'koi literatury. Nikolaev: Vyd-vo «Ilion», 553.
11. Kremen', V. G. (2008). Encyklopedija osvity. Kyiv: Jurinkom Inter, 1040.
12. Zjazjun, I. A. (2012). Ekzystal'nij osoblyvosti pedagogichnoi dii'. Visnyk Cherkas'kogo universytetu. Ser.: Ped. Nauky, 1, 3–6.
13. Strihar, O. I. (2014). Rozvytok osobystosti ta formuvannja svitogladnyh orijentacij suchasnoi' molodi zasobamy muzychnogo mystectva. Herson: Grin', 304.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Козир А. В.
Дата надходження рукопису 15.09.2015*

Проворова Євгенія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування, Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна, 01601
E-mail: ev.provorova@mail.ru